

Managementsamenvatting: Het AJO-inburgeringstraject voor jonge nieuwkomers

1. Inleiding

Het onderzoek heeft als doel inzicht te verwerven in de **meerwaarde van het AJO-traject, een intensief inburgeringstraject voor jonge nieuwkomers (17 tot 19 jaar) binnen Atlas**, met specifieke aandacht voor de sociale en maatschappelijke participatie van deze jongeren. De impactevaluatie beoogt de effecten in kaart te brengen, in combinatie met het begrijpen van de onderliggende werkzame elementen die het bereiken van de t de vooropgestelde doelstellingen van het traject mogelijk maken.

Dit onderzoek situeert zich in een context waarbinnen (jonge) **nieuwkomers** in Antwerpen, en ruimer in Vlaanderen, **geconfronteerd worden met aanzienlijke uitdagingen** m.b.t. onderwijs, arbeidsmarkt, huisvesting en sociale participatie. Deze bevindingen, uit ander onderzoek naar de positie en de ervaringen van nieuwkomers, weerklinken ook in de interviews met onze respondenten. Er wordt gewezen op zeer complexe regelgeving, de politieke nadruk op plichten, de ontoegankelijkheid van sociale rechten, structurele drempels op de arbeids- en woonmarkt, wachtlijsten voor OKAN-onderwijs, complexe administratieve procedures en een ontoereikend aanbod van hulp- en dienstverlening. Deze structurele knelpunten hebben impact op inburgerings- en integratieprocessen. Jonge nieuwkomers bevinden zich daarnaast ook op het kruispunt van een **dubbele transitie**: de transitie naar volwassenheid enerzijds en naar burgerschap in een nieuwe samenleving anderzijds. Deze jongeren staan voor de zeer grote uitdaging dit dubbele ontwikkelingsproces te combineren.

2. Onderzoeksvragen

Het onderzoek beoogt **drie centrale doelstellingen**:

- Begrijpen hoe jonge nieuwkomers het inburgeringstraject ervaren, en welke onderdelen zij als meest betekenisvol percipiëren binnen hun leer- en leefwereld.
- Nagaan hoe de verschillende betrokken actoren (trajectbegeleiders, MO-leerkrachten en de coördinator) de impact en meerwaarde van het traject inschatten op vlak van integratie, participatie en persoonlijke ontwikkeling van de jongeren.
- Identificeren van de noodzakelijke randvoorwaarden en samenwerkingsverbanden die de effectiviteit en continuïteit van het traject mogelijk maken of versterken.

Deze doelstellingen vertalen zich in **vier centrale onderzoeksvragen**:

- Wat zijn de **ervaringen** van **jonge nieuwkomers** bij het inburgeringstraject van Atlas? Op welke manier biedt deze ondersteuning een **meerwaarde** voor jonge nieuwkomers (welke elementen ervaren zij als meest betekenisvol en waarom)?

- Hoe evalueren **betrokken interne stakeholders** (de coördinator, trajectbegeleiders, MO-leerkrachten) de impact van het inburgeringstraject voor jonge nieuwkomers op de situatie van de betrokken jongeren?
- Hoe verloopt de **samenwerking** met andere organisaties/projecten die deze jongeren begeleiden? Is er sprake van geschakelde trajecten en tot welke **uitkomsten** leidt dit voor de jongeren? Welke meerwaarde zien partners in het inburgeringstraject voor jonge nieuwkomers?
- Welke **omkadering, samenwerkingsverbanden** of andere **randvoorwaarden** zijn noodzakelijk om de doelrealisatie en gewenste impact van het inburgeringstraject voor jonge nieuwkomers te versterken?

3. Methodologie en data

Om een antwoord te formuleren op de verschillende onderzoeksvragen werd een kwalitatieve, prospectieve studie opgezet, waarin we vier luiken kunnen onderscheiden. Het eerste luik omvatte een **documentanalyse**. In elk van de overige drie luiken van het onderzoek werd een andere stakeholdergroep bevraagd, sommige ook op meerdere meetmomenten. Via verschillende dataverzamelmethode(n) (~datatriangulatie) werd gepoogd om een genuanceerd beeld te verkrijgen van het traject en zijn impact, zowel op individueel als structureel niveau.

In totaal namen **20 jonge nieuwkomers** uit het AJO-traject 2024-2025, 10 meisjes en 10 jongens, deel aan het onderzoek. Het gaat over jongeren tussen 17 en 20 jaar, met een mediaan leeftijd van 18 jaar. Naast jongeren en externe partners werd ook een groep van **Atlas-medewerkers** betrokken bij het onderzoek. Zij konden input geven bij de opmaak van het onderzoeksdesign en waren ook nauw betrokken bij de selectie van de jongeren voor het onderzoek. De medewerkers namen deel aan individuele interviews. De trajectbegeleiders werden op twee verschillende tijdstippen bevraagd (aan de start en bij de afloop het traject), wat toeliet om evoluties en dynamieken binnen het trajectproces in kaart te brengen. De MO-leerkrachten werden geïnterviewd na afloop van de zomercursus. De coördinator werd bevraagd via een verdiepend diepte-interview over de opzet, visie en coördinatie van het traject.

In het vierde en laatste onderzoeksluik stelde Atlas een lijst samen van 35 organisaties waarmee men binnen AJO samenwerkt. In totaal namen 11 medewerkers van 10 **partnerorganisaties** deel aan een focusgroep (2 personen in focusgroep 1; 9 personen in focusgroep 2). Alle levensdomeinen waren vertegenwoordigd in de focusgroepen, behalve de partners actief rond geestelijke gezondheid en formele trajecten naar werk (VDAB).

We hanteren een **kwalitatieve, contextgevoelige benadering**, geïnspireerd op het CAIMeR-model (Blom & Morén, 2010). Dit model is oorspronkelijk ontwikkeld in de context van sociaal werk en biedt een helder kader om complexe praktijken en interventies te analyseren. Het model is bij uitstek geschikt om na te gaan hoe, waarom en onder welke omstandigheden een

bepaalde interventie effect sorteert; waarbij interventies niet los worden gezien van hun context en de betrokken actoren.

4. Resultaten

In dit onderzoek werden 20 jongeren van de cohorte 2024-2025 (N=70) intensief opgevolgd. Bij deze jongeren stelden we een hoge succesratio vast bij de verplichte inburgeringstoetsen: 19 van de 20 jongeren slaagden voor de MO-test, één jongere diende nog een Certificerende Taaltoets af te leggen (de anderen waren hiervoor vrijgesteld) en slaagde. 14 van de 20 jongeren hadden op het einde van het AJO-traject het inburgeringsattest (IBA) al behaald.

Het behalen van het IBA-attest is slechts een beginpunt in het complexe integratieproces dat nieuwkomers aanvatten. Het AJO-traject werkt ook in op andere belangrijke **elementen die de kansen op een duurzaam en succesvol integratieparcours bevorderen**. Volgende **resultaten** werden doorheen het onderzoek vastgesteld:

- Zelfvertrouwen en veerkracht: jongeren rapporteren meer geloof in hun eigen kunnen en een sterker gevoel van zelfwaarde.
- Verbeterde school- en arbeidskansen: de deelnemers aan het onderzoek hadden allen een uitgestippeld educatief traject en meerdere jongeren hadden concrete plannen om na het behalen van het diploma secundair onderwijs ook nog verder te studeren, hun taalvaardigheid was duidelijk verbeterd en via, deeltijdse arbeid (dual leren), een studentenjob of vrijwilligerswerk maakten verschillende van hen ook al kennis met de arbeidsmarkt.
- Grotere participatie: jongeren nemen actief deel aan vrijetijdsbesteding en sociale activiteiten.
- Betere doorverwijzing: jongeren vinden sneller de weg naar hulp- en dienstverlening.

5. Werkzame mechanismes en randvoorwaarden

Deze resultaten zijn gelinkt met de manier waarop het aanbod van het AJO-traject is vormgegeven. Het traject kent drie grote pijlers van activiteiten: 1) zomercursus, 2) trajectbegeleiding en 3) terugkomdagen.

We identificeerden in het onderzoek verschillende handelingsprincipes die het AJO-traject werkzaam maken:

- De Atlas-medewerkers slagen erin om een veilige leer- en leefomgeving voor jonge nieuwkomers te realiseren door een inhoudelijk aanbod maatschappelijke oriëntatie te ontwikkelen dat aansluit op de leefwereld van jonge nieuwkomers (hun concrete interesses en noden). De afwisseling tussen formeel en informeel leren – met als hoogtepunt het kamp – verruimt hun leerkansen, alsook de mogelijkheden

om hun sociale netwerk uit breiden. Het Nederlands als enige gemeenschappelijke taal blijkt daarbij niet alleen een gemeenschappelijk doel, maar ook een belangrijk bindmiddel te zijn tussen jonge nieuwkomers onderling en met de begeleiders.

- Zowel in het inhoudelijk aanbod als in de begeleiding zien we een hoge mate van culturele responsiviteit. Jonge nieuwkomers krijgen tijdens de oriëntatiecursus stapsgewijs zicht op de werking van België, regelgeving, normen- en waardenkaders. De cursus is echter zo ingericht dat jongeren vanuit de eigen referentiekaders leren kijken naar verschillende thema's en hierover in dialoog gaan. Ondanks de beperkte tijd maken leerkrachten hier actief ruimte voor. Zowel de inhoud als de activiteiten spelen in op de dubbele transitie die de jongeren hebben aan te gaan, want het speelt in op hun identiteitsontwikkeling en op burgerschapsvorming. Dat het aanbod gericht is op deze specifieke noden van de doelgroep jonge nieuwkomers, is een belangrijke meerwaarde.
- We merken een sterkte relatieve benadering op in het AJO-traject. Er is een voortdurende focus op verbinden en relatievorming tussen de jongeren onderling en tussen begeleiders en jongeren.
- De trajectbegeleiders werken sterk generalistisch en hebben aandacht voor de hele persoon van de jongere, diens context en dat op de verschillende levensdomeinen. Jongeren kunnen met al hun vragen terecht bij de trajectbegeleider, die fungeert als algemeen aanspreekpunt die de jongeren op eigen tempo en vraaggericht helpt stappen te zetten op deze verschillende domeinen. De trajectbegeleider bouwt bruggen naar partners/ organisaties in de domeinen onderwijs, werk, welzijn, vrije tijd, etc.
- Het AJO-traject heeft een duidelijke krachtgerichte aanpak. De trajectbegeleider in het bijzonder vertrekt vanuit de talenten en krachten van de jongeren en zoekt mogelijkheden om in te spelen op bestaande interesse en talenten. De procesaanpak is gericht op het stapsgewijs ondersteunen richting meer zelfregie en zelfredzaamheid.

De meerwaarde van het AJO-traject is niet alleen te verklaren door de succesvolle implementatie van werkzame principes in het concrete aanbod. We benoemen hier enkele **andere cruciale determinanten**:

- De intrinsieke motivatie van de deelnemende jongeren: motivatie is één van de selectiecriteria die door het team van Atlas wordt gehanteerd. We zagen dat ook toeleiders naar het aanbod op één of andere wijze de **motivatie** van jongeren mee in rekening brengen. Hoewel we pleiten voor bewuste alertheid voor het 'afromingsmechanisme' dat hierdoor in werking kan treden (sterkere, meer gemotiveerde jongeren selecteren ten koste van meer kwetsbare jongeren die ook baat zouden hebben bij het traject, zie verder bij aanbevelingen), kunnen we niet buiten de vaststelling dat motivatie van de betrokken jongeren wel degelijk een **randvoorwaarde** is die het verloop en de uitkomst van het intensieve traject in

belangrijke mate bepaalt. Hetzelfde geldt voor het gewenste **start-taalniveau**: opdat de jongeren de lessen in de zomercursus zouden kunnen volgen, is een minimaal begrip van de Nederlandse taal noodzakelijk. Partners en teamleden betreuren dat hierdoor de meest kwetsbare jongeren, die nog meer nood hebben aan oefen- en leerkansen Nederlands dan de deelnemende jongeren, uit de boot vallen. Wij denken dat een iets bewustere afgewogen selectie binnen het AJO-traject mogelijk is (zie aanbevelingen), maar ook dat voor deze meest kwetsbare groepen een ander aanbod dient uitgebouwd te worden.

- Timing: de specifieke timing, met concentratie van activiteiten in de zomerperiode, is een krachtige factor die **de continuïteit van ondersteuning** in de levens van deze jonge nieuwkomers verzekert. De lange zomervakantie zorgt voor een breuk in de opvolging van onderwijs- en andere toekomstgeoriënteerde trajecten, waarbij uitval en stopzetting van trajecten een reëel risico vormen. Het AJO-traject helpt de gewenste opvolging te verzekeren. Ook het blijvend aanbieden van oefenkansen Nederlands blijkt een belangrijke nood voor heel wat jongeren (die vaak zonder dergelijk initiatief gedurende 2 maanden weinig Nederlands spreken).
- De positie van Atlas als expert integratie, inburgering en samenleving in Antwerpen: we stellen vast dat het team AJO (in het bijzonder trajectbegeleiders en coördinatie) en Atlas als overkoepelende organisatie, **sterk gericht zijn op de uitbouw van een lokaal netwerk** van actoren in verschillende domeinen die de integratie van nieuwkomers in het algemeen en van jongeren in het bijzonder, mogelijk kunnen maken. Partners erkennen de **grote expertise** van de organisatie en appreciëren de verbindende en bruggen-bouwende rol die zij opnemen. Deze positie in het werkveld (en de mogelijkheden die Atlas als grote organisatie heeft om in netwerkvorming te investeren) verklaren mee de impact van het AJO-inburgeringstraject voor jongeren.

6. Aanbevelingen

6.1. Aanbevelingen voor het AJO-team

- Inzetten op impactgedreven handelen:
 - Opzetten *reflexief en lerend* proces (in het bijzonder rondom werving & selectie maar ook nazorg en afronding)
 - Ontwikkelen *opvolgsysteem* om trajecten meer systematisch te kunnen *monitoren*
- Inzetten op verdere professionalisering:
 - Zorg voor *balans* tussen gerichtheid op voorbereiding inburgeringstesten & ruimere doelstellingen gelinkt aan ondersteunen van dubbele transitie jongeren

- Werk *handelingskader* uit dat rollen en verwachtingen ten aanzien van trajectbegeleiders en MO-leerkrachten
- Inzetten op interne kennisdeling en kennisdeling met andere organisaties en steden
- Onderzoek mogelijkheden om ontmoetingskansen met andere jongeren uit de samenleving in te bouwen in het traject

6.2 Aanbevelingen voor Atlas

- Onderzoek – samen met beleidsmakers – hoe het AJO-aanbod uitgebreid kan worden en aangeboden aan een grotere groep van jonge nieuwkomers (nu: N70 – veel meer aanmeldingen)
- Blijf know-how communiceren over de in en outs van het complexe inburgerings- en integratiebeleid naar partners in het ruime werkveld (expertise-verhoging)
- Blijf inzetten op structurele samenwerking met onderwijs-, welzijn-, vrijetijd – en arbeidsmarktpartners.
- Zet verder in op de beleidsfunctie en informeer beleidsmakers over de structurele knelpunten voor jonge nieuwkomers die in de praktijk zichtbaar worden.

6.3 Aanbevelingen voor bredere werkveld in Antwerpen

- Zorg samen voor een complementair aanbod voor jonge nieuwkomers in de stad in functie van continuïteit van ondersteuning.
- Onderzoek hoe samen te werken voor meer sociale rechtvaardigheid en betere integratie van jonge nieuwkomers

6.4 Aanbevelingen voor de stad Antwerpen

- Onderzoek – samen met Atlas en de Vlaamse overheid – hoe het AJO-aanbod uitgebreid kan worden en aangeboden aan een grotere groep van jonge nieuwkomers (nu: N70 – veel meer aanmeldingen)
- Communiqueer over deze goede praktijk op het Vlaamse niveau om opschaling naar andere praktijken en steden mogelijk te maken.
- Onderzoek de mogelijkheden om het AJO-traject structureel te financieren.
- Optimaliseer de coördinatie tussen de verschillende beleidsdomeinen (inburgering, onderwijs, welzijn, werk, jeugd) om een integraal jeugd- en integratiebeleid te realiseren.

- Bouw de regierol van de stad verder uit om tot een optimale geïntegreerde samenwerking tussen lokale actoren te komen. Faciliteer structurele samenwerkingsfora.
- Onderzoek hoe er in de stad meer inclusieve ontmoetingsplekken en vrijetijdsaanbod voor jongeren kan worden georganiseerd.

6.5 Aanbevelingen voor de Vlaamse Overheid

- Optimaliseer inburgeringstrajecten door het aanbod te diversifiëren en vorm te geven op maat van specifieke doelgroepen.
- Onderzoek de mogelijkheden om de goede praktijk AJO-traject op te schalen naar andere steden en gemeenten.
- Zorg voor een geïntegreerde aanpak van het Vlaamse inburgerings- en integratiebeleid. Zet de stem van jonge nieuwkomers centraal in beleidsontwikkeling en uitvoering.
- Blijf inzetten op intersectoraal beleid ten aanzien van kwetsbare jongeren.
- Voorzie voldoende middelen voor intensieve trajecten. Zorg voor een toereikend aanbod.
- Creëer regionale en Vlaamse lerende netwerken.
- Monitor systematisch de positie van nieuwkomers en gebruik de data beleidsmatig.

